

TURISTIK TASHKILOTLAR FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHNING AHAMIYATI VA DOLZARBLIGI

J.Kamalova

TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Turizmning jadal sur'atlarda o'sib borishiga asosiy sabab bu insonlarning hordiq chiqarish va mehnat qobiliyatlarini tiklashga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish orqali o'z yashash sharoitlarini o'zgartirishga bo'lgan intilishlarining ommaviy tus olib borayotganligidir. Iqtisodiy nuqtai-nazardan olib qaraganda, turizmning ahamiyatli va o'ziga xos xususiyati shundaki, u iste'mol talabining yangi shaklini yuzaga keltirmoqda. Bunday talab bitta tovarga emas, balki tovarlar va xizmatlarning butun bir majmuasiga tegishlidir.

Yurtboshimiz ta'kidlaganidek: "Turist sayohat qilishi, ichki ishlar idoralarida sarson bo'lmasligi kerak. Agar biz turizm hisobiga ish o'rinlari ochamiz desak, turistga shart qo'yish emas, balki sharoit yaratishimiz zarur"¹.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar va shart-sharoitlar yuzaga kelayotganligi, turizmning respublika iqtisodiyotiga yanada integrasiyalashuvi, mamlakat iqtisodiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Respublikamiz turizm sohasidagi imkoniyatlarining kattaligi bilan qo'shni mamlakatlardan tubdan farq qiladi. O'zbekiston betakror, ajoyib tarixiy arxitektura yodgorliklari, shirin-shakar mevalari, xilma-xil milliy taomlari, ajoyib milliy an'analari, urf-odatlariga ega bo'lgan mehmondo'st xalqiga ega. Bularning barchasi chet ellik turistlar e'tiborini o'ziga tortadi va kishilarni lol qoldiradi. Xalqaro turizmni rivojlantirishda O'zbekistonda mavjud bo'lgan siyosiy barqarorlik ham muhim o'rin egallaydi.

Jahon iqtisodiyotida turizm sohasi xizmatlar bozorining eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Turizm nafaqat valyuta tushumlarini oshirish, balki yangi ish o'rinlarini yaratish, hududlarni kompleks rivojlantirish va aholi farovonligini yuksaltirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois turistik tashkilotlar faoliyatini barqaror va samarali tashkil etish masalasi zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Turistik tashkilotlar faoliyati ko'p qirrali va kapital talab etuvchi jarayon bo'lib, uning samaradorligi ko'p jihatdan moliyaviy resurslar bilan ta'minlanganlik darajasiga bog'liq. Mazkur sohada infratuzilmani yaratish, xizmatlar sifatini oshirish, marketing tadbirlarini amalga oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun yetarli moliyaviy manbalar zarur. Shu nuqtayi nazardan turistik tashkilotlar faoliyatini moliyalashtirish mexanizmini takomillashtirish iqtisodiy ahamiyat kasb etadi.

¹ <https://president.uz/oz/lists/view/1516>

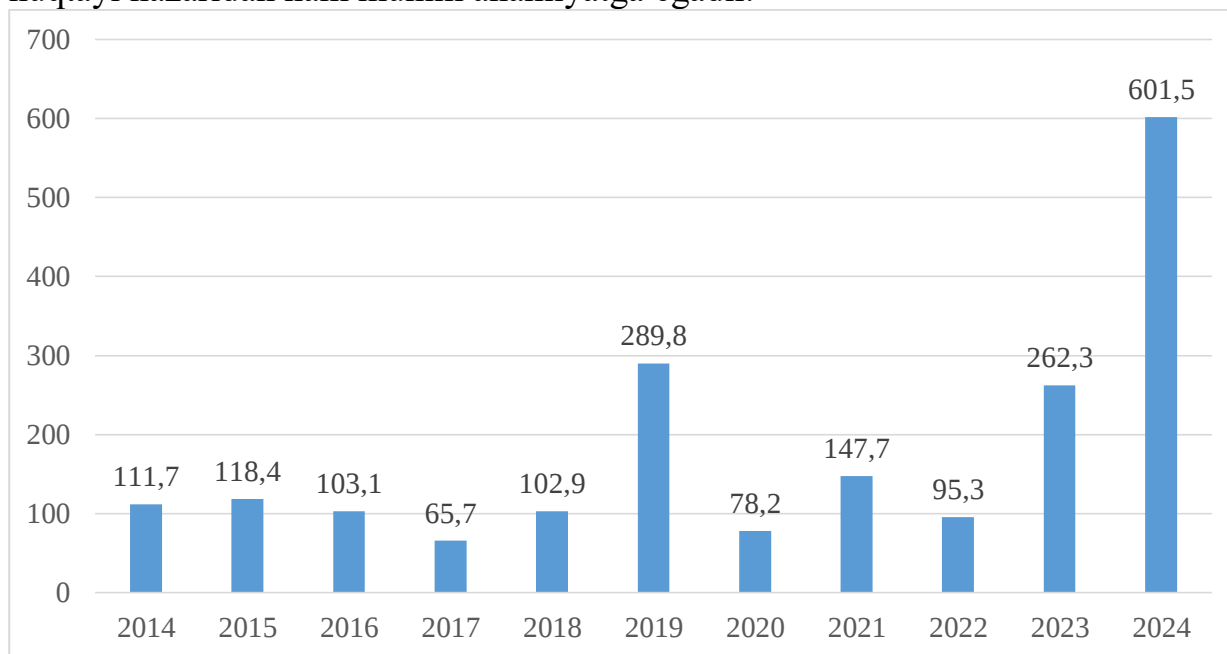
Hozirgi sharoitda global iqtisodiy o'zgarishlar, bozor konyunkturasi beqarorligi va raqobat muhitining kuchayishi turistik subyektlardan moliyaviy barqarorlikni ta'minlashni talab etmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan turizmni qo'llab-quvvatlash siyosatining kengayib borayotgani moliyalashtirishning yangi shakl va usullarini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Shu munosabat bilan turistik tashkilotlar faoliyatini moliyalashtirishning ahamiyati va dolzarbligini ilmiy jihatdan tadqiq etish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Turistik tashkilotlar faoliyati infratuzilma yaratish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, marketing tadbirlarini amalga oshirish, kadrlar malakasini oshirish kabi ko'plab yo'nalishlarda salmoqli moliyaviy resurslarni talab etadi. Yetarli moliyaviy ta'minotning mavjud emasligi xizmatlar sifatining pasayishiga, investitsiya faolligining susayishiga va raqobatbardoshlikning yo'qolishiga olib kelishi mumkin.

Shu bilan birga, turizm sohasida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kengayishi, xususi investitsiyalarni jalb etish zarurati va moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiya qilish ehtiyoji mazkur mavzunung ilmiy tadqiqot obyekti sifatida dolzarbligini yanada oshiradi.

Demak, turistik tashkilotlar faoliyatini moliyalashtirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqish va takomillashtirish masalasi nafaqat alohida korxonalar, balki butun iqtisodiyotning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyatga egadir.

1-rasm. Turistik firma va tashkilotlar tomonidan sotilgan sayyohlik yo'llanmalar soni², ming birlik

Berilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2014–2024-yillar davomida sotilgan sayyohlik yo'llanmalari soni dinamikasida keskin o'zgarishlar kuzatilgan.

2014–2024-yillarda turistik firma va tashkilotlar tomonidan sotilgan sayyohlik yo'llanmalari soni dinamikasi tahlili mazkur sohadagi rivojlanish jarayonlari beqaror, ammo umumiy tendensiya jihatidan o'sish yo'nalishida ekanligini ko'rsatadi.

² <https://lib.stat.uz/uz/features/turmush-darajasi-va-ijtimoiy-soha>

2014-yilda sotilgan yo'llanmalar soni 111,7 ni tashkil etgan bo'lsa, 2015-yilda 118,4 gacha oshgan. 2016-yilda esa 103,1 gacha pasayish kuzatilgan. 2017-yilda ko'rsatkich 65,7 gacha tushib, tahlil qilinayotgan davrdagi eng past darajalardan biri qayd etilgan. Bu holat turizm bozorida talabning qisqarishi yoki tashkiliy-iqtisodiy omillar ta'siri bilan izohlanishi mumkin.

2018-yilda ko'rsatkich 102,9 gacha tiklangan bo'lsa, 2019-yilda 289,8 gacha keskin o'sish kuzatilgan. Mazkur yil turizm sohasida faollashuv va xizmatlarga bo'lgan talabning sezilarli ortishi bilan xarakterlanadi.

2020-yilda esa ko'rsatkich 78,2 gacha tushgan bo'lib, bu holat global pandemiya sharoitida turizm sohasi faoliyatining cheklanishi bilan bog'liq keskin pasayishni aks ettiradi. 2021-yilda 147,7 gacha o'sish qayd etilgani tiklanish jarayoni boshlanganini ko'rsatadi. Biroq 2022-yilda yana 95,3 gacha pasayish kuzatilib, bozorda barqarorlik to'liq ta'minlanmagani namoyon bo'ladi.

2023-yilda sotilgan yo'llanmalar soni 262,3 ga yetgan bo'lsa, 2024-yilda 601,5 gacha oshgan. Bu esa tahlil davridagi eng yuqori ko'rsatkich bo'lib, turizm sohasining jadal sur'atlarda rivojlanayotganini va talabning sezilarli darajada oshganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tahlil qilingan davrda sayyohlik yo'llanmalari savdosida keskin o'zgarishlar kuzatilgan bo'lsa-da, so'nggi yillarda barqaror va yuqori o'sish tendensiyasi shakllangan. Bu holat turizm bozorining tiklanishi va uning iqtisodiy salohiyati ortib borayotganini anglatadi.

Turistik tashkilotlar mamlakat iqtisodiyotida muhim o'rin tutishini nazarga oladigan bo'lsak, bugungi kunda ularni moliyalashtirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Turizm sohasidagi tashkilotlarni moliyalashtirish manbalari turli xil bo'lib, ular davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlardan kelishi mumkin.

1. Davlat mablag'lari:

Davlat byudjeti - turizmni rivojlantirish uchun maxsus yo'naltirilgan subsidiyalar, grantlar va dasturlar.

Mahalliy hokimiyatlar tomonidan qo'llab-quvvatlash – shahar va viloyatlar byudjetlaridan turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun ajratiladi.

Soliq imtiyozlari va preferensiyalar – investitsiyalarni jalb qilish va turizm loyihalarini rag'batlantirish maqsadida.

2. Xususiy sektor manbalari:

Shaxsiy investitsiyalar – tadbirkorlar va investorlar tomonidan mablag'lar.

Kreditlar va qarzlar – banklardan va mikromoliya tashkilotlaridan olinadigan kreditlar.

Lizing – turistik obyektlar, transport vositalari yoki jihozlarni xarid qilishda.

3. Xalqaro va xalqaro tashkilotlarning mablag'lari:

Xalqaro grantlar va fondlar – Jahon banki, Osiyo rivojlanish banki va boshqa tashkilotlardan.

Turizm va madaniy tashkilotlar – YUNESKO, UNWTO (Butunjahon Turizm Tashkiloti)dan texnik va moliyaviy yordam.

Hamkorlik dasturlari – ikki yoki ko'p tomonlama loyihalar uchun ajratilgan mablag'lar.

4. Ishlab topilgan daromadlar:

Chipta va xizmat haqlari – mehmonxonalar, ekskursiyalar, attraksionlar va transport xizmatlari orqali.

Savdo va xizmatdan olinadigan daromad – suv sport turlari, turistik marshrutlar va hunarmandchilik mahsulotlari.

Franshiza va litsenziyalash – brend va turistik obyektlardan foyda olish.

5. Innovatsion moliyalashtirish manbalari:

Kraudfanding platformalari – loyihalar uchun ommaviy moliyalashtirish.

Xususiy-davlat sherikliklari (PPP) – davlat va xususiy sektorning hamkorligida turizm infratuzilmasiga investitsiya.

Ekologik va barqaror turizm fondlari – barqarorlik va turizmni uygʻunlashtirish uchun maxsus mablagʻlar.

Ushbu moliyalashtirish manbalari turizmni yanada rivojlantirishga, ularni xizmatlarining soni va sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Turizm sohasi iqtisodiyotning eng rivojlanayotgan va daromadli yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Turistik tashkilotlarning barqaror faoliyati va sifatli xizmat koʻrsatishi moliyalashtirishga bevosita bogʻliq. Davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar tomonidan ajratilgan mablagʻlar turizm infratuzilmasini rivojlantirish, xizmatlarni modernizatsiya qilish, ish oʻrinlari yaratish va mahalliy iqtisodiyotni qoʻllab-quvvatlash imkonini beradi.

Samarali moliyalashtirish orqali xususiy va xorijiy investitsiyalar jalb qilinadi, barqaror va ekologik turizm rivojlantiriladi hamda madaniy meros saqlanadi. Shuningdek, turizm orqali mamlakat imidji yuksalib, xalqaro miqyosda raqobatbardoshlik oshadi.

Xulosa qilib aytganda, turistik tashkilotlarni moliyalashtirish nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy rivojlanish uchun ham muhim ahamiyatga ega, balki u turizm salohiyatini maksimal darajaga chiqarish va barqaror rivojlanishni taʼminlaydi.